

Heikki Rönkkö

**Ole se muutos
jota etsit**

Kylä

Minkä vuoksi yläsavolaista kylää kutsuttiin Rutakoksi, sitä ei kukaan varmuudella osannut sanoa. Kyläparlamentin paras arvaus viittasi läheiseen alavaan viljelysmaahan, alankoon, joka oli paljastunut muokattavaksi, kun vähäinen järvi oli joskus 1800-luvun lopulla kuivatettu.

Nimen alkuperälle oli toinenkin selitys. Kylän pikkupojat kävivät kalassa suohaudoilla joita löysivät Iisalmeen johtavan tien varrelta, vastapäätä Punapellon tilaa. Haudat kuhisivat ruutanoita: ruutana rypee rutakossa, made muhii mutakossa, saatettiin sanoa.

PUNAPELLON nimen taas tiedettiin johtuvan sananmukaisesti maaperän paikoitellen punertavasta mullasta.

Parin sadan kilometrin päässä savolaisista kotikonnuista lymyili karjalaisten maakunnan takana Pahan Valtakunta. Pilvet vaelsivat sinne kaukana Atlantilla syntyneinä, vapauden tuulten tuomina, ripoteltuaan ensin ihanan ravitsevia pisaroitaan pelastuksen sanoman syrjäisille seuduillemme hyvää hyvyyttään tuoneiden isojen veljiemme ruotsalaisiin puutarhoihin ja viljelyksille.

1900-luvun alussa kauhea hätä ja hirmuinen pelko oli vallannut mannermaalla läntisen ajattelun suuret sielut. Kommunistiset roskajoukot olivat rynnänneet Venäjällä läntisen sivilisaation kimppuun. Ikuisen onnen paratiisi ei enää kangastellutkaan taivaanrannan tuolla puolen, kuten ihmisille oli aina lupailtu, vaan sitä pantiin täyttä päätä täytäntöön Leninin johdolla.

Suomalaiset seurasivat maailmanhistorian suurta draamaa näköalapaikalla. Osa kansasta hairautui seuraamaan Pietarissa vallan kaappanneita idealisteja. Syttyi verinen sisällissota. Miten muuten olisi voinut käydäkään? Olivathan kontaktit Pietariin, suuren valtakunnan rajantakaiseen pääkaupunkiin, olleet sadan vuoden ajan hyvin tiiviit.

MAAILMANSODAN raunioilla äyllinen lama jäyti maata. Keväällä 1945 maa oli ollut miltei kuollut. Tykkien jylinän tauottua oli kotosuomi nostettava maailmansodan raunioista jaloilleen. Karjala oli menetetty, valtaosa Lapin kylistä saksalaisten jäljiltä raunioina, liikenneyhteydet poikki, tehtaot tuhattu, maanviljely mahdotonta. Aseiden vaiettua teillä harhaili evakkojen laumot jalkaisin; polkupyörien selässä; hevoskärryissä vaeltamassa sisämaahan kohti tuntemattomia seutuot löytääkseen edes vähäisen asuinsijan tai maatilkun, jossa voisi yrittää aloittaa kaiken uudestaan. Kansa kuitenkin toipui nopeasti,

lopulta nopeammin kuin kukaan oli osannut kuvitellakaan.

Pian nukkui lapsia tupien uuninpankoilla peräkamareissa ja isän kainalossa pirttien keinutuoleissa; pienokaisia pyörimässä äidin helmoissa keittiön tiskipöydän ääressä.

Lasten ja aikuisten kumisaappaita, huopatossuja ja sukkia roikkui uunien vierustoilla kuivumassa; pyykkejä aitan hirsiseinillä äitien saunanpadassa keittäminä ja käsin pyykkiladoilla puhtaaksi hinkkaamina.

Suuri muutos

Teollisen vallankumouksen huuma tempaisi Sonkajärven kunnan pomot valtoihinsa 1960-luvun puolivälissä väen alkaessa valua Ruotsiin.

Länsinaapuri oli säästynyt sodan kirouksilta. Se odotti malttamattomana Euroopan nousua sodan tuhkasta.

Kiirunan ja Jällivaaran valtavat malmivuoret nielivät satoja ja tuhansia suomalaisia porareita, panostajia, vaunumiehiä, siivoojia ja apumiehiä.

Omia koteja, huviloita ja kerrostaloja, kauppoja ja ravintoloita, kyliä ja kaupunkoja alkoi nousta joka puolelle Svea Mammaa kuin sieniiä sateella. Kansankoti eli suuren aamunkoiton huumassa.

Saabin ja Volvon työvoiman värvääjät ilmoittelivat Iisalmen Sanomissa milloin ja missä he olisivat niiden tavattavissa jotka olivat valmiita lähtemään Ruotsiin autoja kokoon panemaan.

Niihin aikoihin saakka Ylä- Savon laajan seutukunnan väkirikas kansa oli saanut elantonsa lähes yksinomaan maataloudesta. Sonkajärven pitäjässä asui yli 10 000 asukasta. Väki oli kasvatettu työteliääksi ja vaatimattomaksi ja turhia puhumattomaksi ”mies se tulloo räkänokastakki, mutta ee tyhjän puhujasta” he tapasivat sanoa.

Suomessa höyryveturit puksuttivat junat perässään kohti suurta ja mahtavaa Neuvostoliittoa. Vaunut olivat täynnä sotakorvauksia. Jättiläismäisiä telakoita, metallitehtaita, sahoja, sellu- ja paperitehtaita vietiin itään – samaan aikaan maaseudun koululaisille esitettiin propagandafilmejä joissa Sunilan, Joutsenon, Varkauden ja monen muun tehdaspaikkakunnan iloiset työläiset ahersivat kansakuntaa jaloilleen.

Työtä tehtiin tauotta. Rakennettiin isänmaata, josta lapset saisivat kuulla ylpeänä sanottavan että Suomi maksaa aina velkansa; että Suomi seisoo aina omilla jaloillaan koska muuta vaihtoehtoa ei ole..

Kansakuntaa yhdisti talvisodan alla solmittu tammikuun kihlaus – työnantajien ja työntekijäin keskusjärjestöt olivat sitoutuneet puhaltamaan

yhteen hiileen valtion toimiessa niiden välissä yhteensitovana liimana.

RUTAKON kaksi rahamiestä istuivat rinta rinnan sekä kunnan että pankin johdossa. Tieto, joka oli jo silloin valtaa, siirsi pankin vekselivetoiseksi luotottaman suurperheen kotitalon ilman sen suurempia kommervenkkejä kunnan haltuun muuttuvan yhdyskunnan tarpeisiin. Pohjanmaalta oli löytynyt reipas yrittäjä joka tiesi miten rahaa kehrätään kassaan matonkutimia yhteen paukuttamalla. Keskelle kirkonkylän parasta peltoaukeamaa nousta pulpahti neliskanttinen teollisuushalli. Kylän likaviemäri vedettiin hallin kautta järven pohjukkaan. Kirkasvetinen järvi rehevöityi parissa vuodessa umpeen.

KALERVO tallusteli naapurin Jussin kanssa kansakouluun kaksi kilometriä valon hohtaessa koko ajan silmiin ikään kuin oltaisiin kävelty kirkkaassa auringon paisteessa, vaikka oli synkkä marraskuun aamu. Muuan syrjäkylän yksinäinen vanhus oli veikannut kasan rahaa ja lahjoittanut voittonsa kunnalle sillä ehdolla, että kirkonkylän tielle rakennetaan koululaisten turvaksi katuvalot.

Pikkupojat suunnittelivat milloin mäen päälle metallitehdasta, milloin tarkastelivat järven rantavedessä törröttävien ”venäläisten syöksyveneiden” maihinnousun estävien tolppien kuntoa huolestuneena niiden etenevästä lahoamisesta. Toisen linnoitusaseman he suunnittelivat kotipihaan, jonka navetan sontaluukusta oli hyvä puupyssyllä tähtäillä ylämäkeen tuupertuvia iivanoita. ”Toivon että sattuis, toivon että sattuis”, he hokivat varismetsällä oppimiaan taikasanoja.

Niiden samojen kantojen ja kumpareiden yli kannetaan nyttemmin kesäjuhlissa eukkoja maailman ennätysvauhtia.

Kahdeksanvuotisen kansakoulun jälkeen Kalervo pääsi käymään kansalaiskouluksi kutsuttua yhdeksättä luokkaa upouuteen kirkonkylän keskuskouluun. Siellä pöntättiin päähän viljeltävän maan happamuudet ja emäksisyydet mutta se tieto jäi kirjatiedoksi kun hän seuraavana talvena tarpoi metrisessä

lumihangessa hevosen perässä pöllejä reellä pihaan vedättäen.

"Olisiko metsurin työstä minulle elämänmittaiseksi ammatiksi, pientilalliselle leivän jatkoks"i, mietti Kalervo 15-vuotiaana metrisessä lumihangessa kaatamassa muutaman kilometrin päässä kotitalta sijainneelta metsäpalstalta koivupuita pirtin ja tupien lämmöksi. Parikymmentä kiloa painava amerikkalainen *Homelite* moottorisaha painoi – ikäänkuin omalle keveyttä korostavalle nimelleen naureskellen – pojan olkapäätä kasaan tämän siirtyessä koivunrungolta toiselle hangen pettäessä jalkojen alta tuon tuosta. Kaatuessaan koivunrunko silloin tällöin jumittui kiinni viereiseen puuhun. Yksin metsässä ollut metsuri tempoi sitten runkoa henkensä kaupalla alas. Käytettynä ostetun sahan kaasuttimen kalvot ja suuttimet reistailivat; teräketju oli tylsä; vuotava öljytankki ja aina tyhjä bensasäiliö tulivat tutuiksi.

Sattui sellaisella työmatkalla kerran hupaisa tapaus joka kääntyi lopulta traagisesti. Nimittäin Kalervon ohjastama *Lelu-tamma* porhalsi luistavalla pakkaskelillä nimismiehen konttorin kulmalta päätielle teurastaja-Kervisen tšekkoslovakialaisen *Jawan* alle sillä tavalla, että moottoripyörän etulamppu napsautti reen aisan poikki jolloin hölmistynyt hevonen kompastui ja putosi polvilleen. Typertyneen teurastajan

kömpiessä keräilemään tielle levinneitä puukkoja ja veitsiä, hevonen pillastui, kavahti takajaloilleen ja tempautui irti valjaistaan ja ravasi oikopäätä kotiin Punapellon pihaan, jossa tuupertui yltä päältä hikisenä maahan siitä koskaan enää nousematta.

Harvanjärven rannalla asunut seikkailija-Ilmari kävi koulua Kalervon kanssa samalla luokalla kunnes syysmyrskyllä hukkuivat laudoista ja kovalevyistä kyhäämänsä lautan mukana maailman parhaan Harvanjärven jäiseen rantaveteen.

Ystävänsä muistoksi olisivat järkyttyneet pojat ansainneet parhaan mahdollisen arvosanan kyvystään kuvailla välitunnilla näkemänsä kanan kaulan katkaisun kirveellä ja ilmaan räpiköineen päättömän kanan lennon.

Ilmeisiä kynämiehen taipumuksia osoittanut Kalervo sai opettajalta tehtäväkseen valmistella tekstin kevätjuhlan puheeseen. Kaunisääninen Hannu lausuisi sen ääneen koulun juhlassa.

— Miten se puhe jaksaa? kysäisi opettaja Kalervolta.

— Ai se teksti, sehän on jo aikoja ollut valmis. Annoin sen Hannulle, taitaa osata kohta sen ulkoa.

— Mitä ihmettä, eihän sen niin pitänyt mennä! Sinunhan piti kirjoittaa vain luonnos! Minä haluan nähdä sen heti!

Omaperäisiä Havukka-ahon ajattelijoita he olivat kaikki tyynni. Heidän "vilosohviansa" sisälsi kansanviisauksia ja perimätietoutta, joka oli sukupolvien saatossa jalostunut taidoksi raivata umpimetsiä elintilaksi itselle ja kotieläimille karuissa olosuhteissa eurooppalaisen sivistyksen äärirajoilla. He tiesivät syntyneensä ja kasvaneensa omassa ympäristössään; siihen kuuluivat ihmiset, esi-isien kalmistot, maisemat, perinteet kristillisine perhejuhlineen ja ennen kaikkea omaperäinen vahva puhekieli. Se oli tietoa siitä että heikkokin, eikä yksin vahva, kuuluu johonkin paikkaan, ihmisten yhteisöön; että on jotakin mikä yhdistää.

